

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія

Барановський Владислав Ігорович

Митні делікти: напрями попередження та протидії

/ Customs Delicts: Ways of Prevention and Counteracting

спеціальність: 072 - Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий
ринок

освітня програма – Митна справа

Кваліфікаційна робота

Виконав: студент групи ФМСм-21

Барановський Владислав Ігорович

Науковий керівник:

д.е.н., професор, А.І.Крисоватий

Кваліфікаційну роботу допущено до захисту:

" _____ " _____ 2024р.

Завідувач кафедри _____ А.І. Крисоватий

ТЕРНОПІЛЬ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО–ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ДЕЛІКТНИХ ПРОЦЕСІВ У МИТНІЙ СФЕРІ.....	5
1.1. Економічна сутність та поняття делікту у митній сфері	5
1.2. Митні правопорушення як синонім поняття делікту у митній справі	10
Висновки до розділу 1.....	17
РОЗДІЛ 2 ПРАГМАТИКА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ПРОТИДІЇ МИТНИМ ДЕЛІКТАМ В УКРАЇНІ	18
2.1. Вплив деліктів на формування митного потенціалу країни	18
2.2. Аналіз ефективності протидії митним правопорушенням	27
Висновки до розділу 2.....	34
РОЗДІЛ 3 ВЕКТОРИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ПРОТИДІЇ МИТНИМ ДЕЛІКТАМ У КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО ДОСВІДУ	35
Висновки до розділу 3.....	46
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51

ВСТУП

Актуальність проблеми. Митні делікти як явище об'єктивно присутнє на всіх етапах розвитку економіки України і викликається багатьма чинниками як об'єктивними, так і суб'єктивними. Ситуація загострилась із початком війни в Україні, внаслідок того, що митні правопорушення як форма прояву митних деліктів у результаті ведуть до зменшення митних надходжень до бюджету, що є вкрай негативним моментом в умовах війни при гострій нестачі фінансових ресурсів, які необхідні для посилення обороноздатності країни.

Ефективна боротьба з деліктами у митній сфері зосереджена на використанні такого інструменту як митні перевірки, широкого застосування системи управління та аналізу ризиками у митній сфері, застосування максимальної кількості інформаційних систем, які інтегровані з європейськими базами даних, впровадження світового досвіду у вітчизняну практику.

Окрім безпосередньо контрольних заходів щодо митних деліктів, важливим є їх попередження, ще на стадії, коли їх можна мінімізувати або взагалі не допустити їхньої появи, цей шлях включає у себе профілактичну роботу митних органів, стимулювання суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності тощо.

Аналіз останніх досліджень та наукових праць. Митні делікти розглядали у своїх працях багато вітчизняних вчених, а саме: Войцещук А.Д., Дьяченко О.В., Додін Є.В., Дорофєєва Л.М., Герчаківський С.Д., Крисоватий А.І., Литвин С.М., Ліпинський В.В., Ченцов В.В., Шевчук С.В. та багато інших, включаючи і закордонних авторів.

Мета випускної кваліфікаційної роботи – на основі вивчення проблематики існування митних деліктів та прагматизму боротьби з ними, окреслити основні шляхи покращення ефективності попередження та протидії їм із використанням світового досвіду у цій сфері.

Для досягнення поставленої мети у роботі вирішено ряд завдань:

- охарактеризовано основні риси деліктів, і специфічні характеристики митних деліктів;
- розглянуто форми прояву деліктів у митній сфері;
- проведено аналіз ефективності попередження та протидії деліктам митними органами України;
- окреслено шляхи покращення попередження та протидії митним деліктам із застосування світового досвіду.

Об'єкт дослідження – протиправна поведінка суб'єктів митних правовідносин.

Предмет дослідження – теоретичні та прикладні аспекти напрямів попередження та протидії митним деліктам в Україні.

Методи дослідження. В процесі дослідження у роботі використано методи аналізу та синтезу, теоретичного узагальнення, порівняння, метод графічного аналізу, абстрактно - логічний.

Інформаційна база. Законодавчі акти щодо митної діяльності в Україні і зокрема щодо митних деліктів, монографії та періодичні видання з питань дослідження, дані Державної митної служби України, Міністерства фінансів України, інтернет - ресурси тощо.

Практична значущість роботи полягає у можливості використання митними органами України її основних висновків і пропозицій щодо ефективного попередження та протидії митним деліктам.

Наукова новизна полягає у виробленні пропозицій з покращення ефективності попередження та протидії митним деліктам в Україні.

Результати дослідження знайшли практичне відображення у збірнику тез доповідей Всеукраїнської студентської науково – практичної конференції «Фіскальна політика України в умовах євроінтеграційних процесів».

Структура роботи. Робота, зміст якої викладено на 50 сторінках, складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, містить 10 таблиць і 2 рисунка. Список використаних джерел складається з 53 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО–ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ДЕЛІКТНИХ ПРОЦЕСІВ У МИТНІЙ СФЕРІ

1.1 Економічна сутність та поняття делікту у митній сфері

Приступаючи до розгляду питання існування митних деліктів в Україні, доцільно зупинитись спочатку на визначенню поняття делікта. Перш за все відмітимо, що широкого розповсюдження цей термін у повсякденній діяльності не здобув, хоча і часто використовується у періодиці і застосовується сьогодні він здебільшого у правничій сфері.

Найбільш часто у літературі зустрічається визначення делікту (лат. *delictum* – провина, проступок) як правопорушення, тобто незаконна дія, проступок, злочин, а у римському праві він розглядається як процес заподіяння шкоди іншій особі, її сім'ї або майну, порушення правового припису або заборони. Тобто вказується на протиправну поведінку, зокрема шляхом вчинення правопорушення, яке йде у розріз з законодавством у тій чи іншій сфері суспільного буття, тобто суспільство, держава або окрема фізична особа, зазнає втрат (моральних, фізичних або матеріальних) і відповідно ці дії є причиною для притягнення правопорушника до визначеної законом відповідальності.

У сфері права поняття делікту давно вже є предметом вивчення і на основі науково - обґрунтованого підходу і підтвердження на практиці, визначено, що публічні делікти, саме з позиції суспільної ваги поділяються на злочини і проступки. Але підкреслимо, що це стосується галузі права.

Виділяються делікти, які є навмисними, ненавмисними (внаслідок необережних дій) і за які існує сувора відповідальність. У римському праві перші два види деліктів розглядались з позиції існування їх як особливої групи деліктів. Так, існує поняття квазіделіктів як форми позадоговірних правопорушень і характерною особливістю є, нанесення шкоди без умислу, у

деяких випадках навіть можливості заподіяння шкоди), як результат недбалості або необережності при цьому при цьому буде наявний факт відсутності визначеності винної особи.

У випадку існування перших двох видів деліктів існує певна провина з боку відповідача, а у третьому випадку провини може не бути, але згідно існуючого деліктного законодавства є необхідність компенсації збитків потерпілої сторони, навіть при умові, що у відповідача не було об'єктивного наміру завдати шкоди або він діяв по необережності.

Відповідно, ту особу, яка наносить шкоду називають деліквентом, а тому кому заподіяли її – потерпілим. Дієздатною особою вважається особа, яка може нести відповідальність за вчинені дії, а деліктоздатною особою вважається особа, яка несе відповідальність за вчинення своїх протиправних дій.

Як і кожне явище, делікти вивчає наука, яка називається деліктологією, яка є наукою про правопорушення або ж делікти і вона є складовою загальної теорії права. Предметом деліктології, є якраз дослідження правопорушення (delictum), здійсненого у тій чи іншій сфері, зокрема і митній, як соціально-правового явища і відповідно правовідносин, які виникають внаслідок існування даного правопорушення.

На наш погляд у питаннях деліктів треба відштовхуватись від їх розгляду у сфері права як регулятора суспільно-економічних відносин і вже існування деліктів у митній сфері треба розглядати як один з підвидів деліктів які існують у суспільстві у різних галузях.

Розглядаючи дослідження щодо деліктів у митній сфері, кидається у вічі, що цей термін не так часто застосовують саме у митній діяльності. Існує консенсус серед дослідників, що «делікт і правопорушення в загальному розумінні є тотожними поняттями. Різницю між ними неможливо та нема змісту з'ясовувати у фінансових дослідженнях...митні делікти є не чим іншим як митними правопорушеннями» [47, с. 87-88]. Ця точка зору сформувалась на основі твердження, що «делікт – це правопорушення, що передбачає для особи, яка його вчинила, відповідальність різного виду» [47, с. 87].

Митний делікт можна розглядати і як складову більш широкого і об'ємного явища, яке існує у сфері існування правовідносин, що «виникають, розвиваються, існують, видозмінюються і припиняються у сфері справляння податків та зборів – це суспільні відносини, що формуються під час здійснення фіскальними органами своєї діяльності» [17].

Характерною особливістю митного делікту, є те, що у питаннях визначення його об'єкта та суб'єкта, необхідно виходити з існуючих норм Податкового та Митного кодексів України. Виходячи з такого твердження, у визначенні об'єкту митного делікту ми будемо виходити з того, що він повинен формуватись відповідно до основних завдань митної діяльності і буде являти собою «суспільні та економічні відносини, що виникають у процесі переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон держави» [47, с. 88].

А суб'єктами митного делікту виступають «фізичні особи – громадяни - та юридичні особи, які здійснюють переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, їхні посадові особи, а також працівники митних органів, які несуть відповідальність у разі вчинення порушень, визначених митним та іншим законодавством» [47, с. 91].

Незважаючи на особливості митного делікту як явища, все ж він має загальні риси, які є притаманними для всіх видів деліктів, наприклад існування деліктної відповідальності, яка виникає при наявності шкоди або збитків, протиправності дій суб'єкта здійснення делікту (деліквента), який здійснює підготовку до його вчинення, безпосереднє виконання і приховування результатів відповідного правопорушення у митній сфері. Крім того, обов'язковим є «наявність вини в діях деліквента. Вина полягає у розумінні особою недопустимості та протиправності своєї поведінки або дій та пов'язаних із цим наслідків. Як правило, основною формою прояву вини є прямий умисел – коли особа усвідомлює протиправність та небезпеку своїх дій, передбачає реальну можливість і невідворотність суспільно небезпечних

наслідків та бажає їх настання та причинно-наслідковий зв'язок між протиправними діями та отриманою шкодою» [50, с. 145].

На рис.1.1 відображена загальна характеристика митного делікту як суспільного явища.

Митні делікти	
Загрози Національним інтересам – життєво важливим інтересам людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян	
Контрабанда	Порушення митних правил
Мета здійснення Задоволення особистих чи (або) колективних потреб, які не можуть бути забезпечені в межах офіційної економіки	
Відповідальність Штраф, конфіскація товарів та транспортних засобів, конфіскація майна, позбавлення волі	

Рис.1.1 Загальна характеристика митного делікту як суспільного явища [50, с. 146]

Як видно з рис.1.1 прийнято вважати, що митні ризики загрожують функціонуванню держави і її громадянам, тобто це поняття не звужується до впливу ризиків тільки на економіку і зокрема митну сферу; як і інші порушення законодавства не тільки у митній, але і наприклад у податковій сфері, основною метою здійснення митних деліктів суб'єктами злочину, є бажання отримати фінансові ресурси у більших розмірах і швидше, ніж у межах легальної підприємницької діяльності і безумовно, що за це існує відповідальність у межах чинного законодавства.

У зв'язку з цим і напрями їх попередження і протидії не є специфічними, а є такими, які застосовуються для боротьби з деліктами і в інших галузях

життя суспільства: попередження, профілактика, безпосередньо боротьба з ними, наприклад у митній сфері основним інструментом цього є митний контроль.

У літературі існує велика кількість класифікацій митних деліктів, які дозволяють нам більш краще зрозуміти їх сутність. Митні делікти класифікуються залежно від:

- «виду правопорушення – порушення митних правил, контрабанда;
- типу митного ризику – фіскальні та безпекові;
- способу вчинення митного делікта – переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю; порушення режиму зони митного контролю; пересилання через митний кордон товарів, заборонених до такого пересилання; переміщення товарів через митний кордон з порушенням прав інтелектуальної власності;
- видів предметів контрабанди або порушень митних;
- виду відповідальності – адміністративна (штраф, конфіскація товарів, транспортних засобів), кримінальна (позбавлення волі, конфіскація майна);
- резиденства суб'єктів – делікти, вчинені резидентами; фізичні особи-резиденти – фізичні особи, які мають місце проживання в Україні; делікти, вчинені нерезидентами; фізичні особи, які не є резидентами України;
- ступеня соціальної організації суб'єктів міжнародного поштового обміну – індивідуальні та групові;
- періодичності вчинення – разові, епізодичні, постійні;
- обсягів заподіяної шкоди» [50, с. 148].

Відмітимо, що існують і інші види класифікації, наприклад за критерієм відповідальності за вчинення делікту, вони поділяються на порушення митних правил (ст.468 - 485 МКУ) і контрабанду (ст. 201, 305 ККУ).

Підсумовуючи розгляд даного питання, необхідно відмітити, що митні делікти несуть загрозу національним інтересам країни, що проявляється безпосередньо у сфері митної справи і ці загрози виступають у формі існування таких негативних явищ як контрабанда і порушення митних правил.

1.2. Митні правопорушення як синонім поняття делікту у митній справі

У попередньому параграфі на основі опрацювання багатьох джерел ми дійшли до висновку, що у митній справі поняття делікту відповідає поняттю правопорушення. При розгляді цього поняття треба виходити з того, що це є процес недотримання законодавства і завдання шкоди суспільстві у тих чи інших сферах суспільного буття. Відповідно «митне правопорушення являє собою незаконну, винну (умисну чи необережну) дію чи бездіяльність, що порушує встановлений порядок у сфері митної справи і за яку міжнародним та вітчизняним законодавством передбачено юридичну відповідальність» [15, с.192].

Деякі автори, вводять у термінологію ще й поняття митної злочинності, об'єднуючи поняття злочинність і митна справа [6, с.81]. Зокрема «митна злочинність є сукупністю протиправних, винних, суспільно небезпечних діянь, що посягають на митну політику держави, несуть загрозу економічній, фінансовій, національній, міжнародній безпеці держави та за які передбачено настання юридичної відповідальності» [6, с. 82]. Для митної злочинності характерними є наступні ознаки: «це протиправне, винне діяння; посягає на відносини у сфері митної справи України, що зумовлює високий ступінь небезпечності такого діяння; є транснаціональним; має динамічний характер; є караним» [6, с. 82].

На думку Дмитріва В.І. «під митною злочинністю необхідно розуміти суспільно небезпечну діяльність, яка несе загрозу економічній безпеці держави, вчиняється суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності з метою одержання економічних вигод і передбачає юридичну відповідальність» [13].

Додін Є. В. об'єднує в одне поняття митну злочинність і порушення митних правил, стверджуючи, що порушення митних правил «це митна злочинність та митна деліктність, що займають особливе місце в системі протиправної поведінки та загрожують не лише національній, а й міжнародній безпеці,

незалежно від того, скоєні ці діяння транснаціональними організованими злочинними угрупованнями або однією фізичною особою; резидентом чи нерезидентом держави» [14, с. 79].

Крім того, є ще поняття порушення митного законодавства, яке зустрічається у багатьох нормативно-правових актах: «порушенням митного законодавства є будь-яке порушення або спроба порушення митного законодавства» [34].

У європейському законодавстві зустрічається термін «митне шахрайство» (ухилення від митних платежів), під яким розуміється будь яка умисна дія чи бездіяльність що «стосується:

- використання або подання неправдивих, неправильних або неповних заяв чи документів, що має наслідком незаконне зменшення ресурсів бюджету Союзу або бюджетів, якими керує Союз, або від його імені;
- неповідомлення наявної інформації (за наявності відповідного зобов'язання), з тим самим наслідком;
- або неправомірне використання пільги (яка первинно була отримана законно) з тим самим ефектом» [3].

У митному кодексі Словаччини, зокрема ст.72, зустрічається термін «митне правопорушення», але коли йде мова про суб'єкта правопорушення, то порушення вже кваліфікуються як митний делікт, якщо воно зроблене юридичною особою або підприємцем і митне порушення, якщо вчинене громадянином [3].

Причому митне шахрайство розглядається як складова більш широкого поняття «шахрайство у сфері фінансових інтересів Союзу», згідно директиви ЄС 2017/1371 від 05.07.2017 року [12].

В українській практиці використовується усталений термін «порушення митних правил», зокрема у Митному кодексі України (МКУ) вказано, зокрема ст.458, вказано, що «порушення митних правил є адміністративним правопорушенням, яке являє собою протиправні, винні дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений цим Кодексом та іншими актами законодавства

України порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх митним органам для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій із товарами, що перебувають під митним контролем або контроль за якими покладено на митні органи цим Кодексом чи іншими законами України, і за які цим Кодексом передбачена адміністративна відповідальність» [31].

Але є думки, що загальновживане поняття порушення митних правил потребує переосмислення як на міжнародному, так і загальноукраїнському рівні [6, с. 82].

Звертаючись до положень Митного кодексу, відзначимо, що він визначає юридичний склад порушень митних правил у гл.68, де їх нараховується вісімнадцять, де вони об'єднані за загальним критерієм того, що всі ці випадки порушень пов'язані з прагненням не дотримуватись тих чи інших норм митного законодавства.

Говорячи про порушення митних правил, доцільно визначити, що розуміється під самим поняттям «митні правила». Відповідно до п. 28 ч. 1 ст. 4 Митного кодексу України «митні правила - встановлений цим Кодексом та іншими актами законодавства України порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх органам доходів і зборів для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій з товарами, що перебувають під митним контролем, або контроль за якими покладено на органи доходів і зборів цим Кодексом та іншими законами України» [31].

Їх сутність в інтерпретації науковців «полягає у встановленні умов та обмежень, які регулюють переміщення товарів через митний кордон. Це включає в себе визначення митних платежів, тарифів, правил оформлення необхідної документації, процедур контролю за товарами та їхню класифікацію. Митні правила спрямовані на забезпечення безпеки держави, захист її економічних інтересів та запобігання незаконному переміщенню товарів» [4, с. 246].

Крім того, митні правила, які діють у країні є надзвичайно важливою структурною одиницею її економічної діяльності, вони визначені діючим законодавством України у митній сфері і різноманітними міжнародними угодами і конвенціями. Важливість їх дотримання викликана ще й тим, фактором, що їх порушення призводить до недонадходження митних платежів, які є джерелом формування доходів держави.

Вичерпний перелік видів порушень митних правил передбачений ст. 468-485 МК України, а відповідальність встановлена ст. 461 МКУ, де відзначено, що «за порушення митних правил можливо: попередження, штраф, конфіскація товарів та транспортних засобів. При цьому можна накладати або попередження, або штраф, а у деяких випадках до попередження або штрафу додається ще і конфіскація» [31].

Як ми вже відзначали вище, з позиції відповідальності за здійснення такого протиправного діяння як поняття порушення митних правил, адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені Митним кодексом, настає, тільки якщо вони не підпадають під кримінальну відповідальність.

На думку Ліпинського В.В. «адміністративна відповідальність за порушення митних правил є фундаментальним інструментом митного адміністрування, який сприяє дотриманню митного законодавства, забезпечуючи невідворотність негативних фінансових та організаційних наслідків для фізичних осіб та підприємств, які вчинили порушення митних правил» [30, с. 169].

У цьому контексті на перший план виходить питання ефективності існування цього виду відповідальності, яка як вже було відзначено може існувати у формі «попередження – офіційне застереження правопорушника від вчинення порушень митних правил у майбутньому, що виноситься у формі постанови про накладення адміністративного стягнення; 2) штраф – покладення на правопорушника обов'язку сплатити до державного бюджету грошові кошти у сумі, яка визначається митним законодавством залежно від виду та характеру

вчиненого правопорушення; 3) конфіскація – примусове безоплатне вилучення за рішенням суду на користь держави безпосередніх предметів порушення митних правил та, у встановлених законом випадках, товарів та транспортних засобів, з використанням яких вчинялось митне правопорушення (ст. 461- 465 МК України)» [30, с. 169].

На основі положень Митного кодексу, у літературі наводяться різноманітні класифікації митних правопорушень у залежності від тих чи інших класифікаційних ознак. Вони мають здавалось би не тільки теоретичне значення, а й суто практичне, дозволяючи більш точно підійти до характеристики цього негативного явища, щоб його характеризувати не однобоко, а з точки зору багатьох чинників впливу і об'єктивності чи суб'єктивності його існування.

Розглядаючи вже безпосередньо існуючі класифікації, відзначимо що популярною класифікація за об'єктом посягання, зокрема виділяють їх чотири, а саме — «порушення, пов'язані з:

- порядком здійснення митного контролю (статті 468, 471, 475 Митного кодексу України тощо);
- порядком здійснення митного оформлення (статті 469, 472 Митного кодексу України тощо);
- порядком переміщення через митний кордон товарів і транспортних засобів (статті 473, 482, 483 Митного кодексу України тощо);
- порядком сплати митних платежів (статті 485 Митного кодексу України)» [27].

Деякі автори, аналізуючи цей вид класифікації, вказують на те, що вона має у деякій мірі умовний характер, за рахунок того, що об'єктом правопорушення може стосуватись як порядку здійснення митного контролю, так і митного оформлення товарів та транспортних засобів [27].

На думку цього ж автора, найбільш загальною класифікацією порушень митних правил на практиці є їх виокремлення за обсягом завданої шкоди

(завдали матеріальної шкоди чи не завдали) і існуючого у суб'єкта намірів щодо здійснення протиправного вчинку (необережність чи умисел), зокрема: незначні; суттєві; грубі.

Класифікацію, яка за основу бере ознаку об'єктивної сторони, можна відобразити наступним чином:

- «здійснення тих чи інших дій (статті 468, 476, 485 МКУ);
- утримання від виконання тих чи інших дій, тобто бездіяльністю (статті 470, 472, 475 МКУ).

Залежно від наявності шкідливих наслідків виділяють:

- порушення митних правил з формальним складом;
- порушення митних правил з матеріальним складом (наприклад, стаття 485 Митного кодексу України)» [27].

Ще однією класифікацією, яка за основу бере шкідливі наслідки вчиненого діяння і протиправний результат носить:

- «матеріальний характер (статті 472, 483 МКУ);
- нематеріальний характер (статті 468, 474 МКУ)» [27].

У залежності від суб'єктів порушення митних правил, вони поділяються на:

- «порушення, суб'єктами яких можуть бути будь-які фізичні особи (статті 471, 481, 484 МКУ);
- порушення, суб'єктами яких можуть бути тільки спеціальні суб'єкти
- посадові особи підприємств (стаття 478, 479 МКУ)» [27].

Доцільним є характеристика порушень порушення митних правил у залежності від терміну здійснення протиправного діяння, зокрема триваючі (наприклад, ст. 481) та нетриваючі (ст. 468) [27].

Як правило, на здійснення митного правопорушення необхідні якісь суб'єктивні або об'єктивні причини, зазвичай мотивами їх здійснення є бажання отримати прибуток у більш короткий час і у більшому розмірі, ніж це можна було зробити, здійснюючи легальну підприємницьку діяльність. На практиці, це досягається через ухилення від сплати податків, використовуючи

інші методи, наприклад певний вид переваг у бізнесі через лобіювання або корупційні дії своїх інтересів (рис. 1.2).

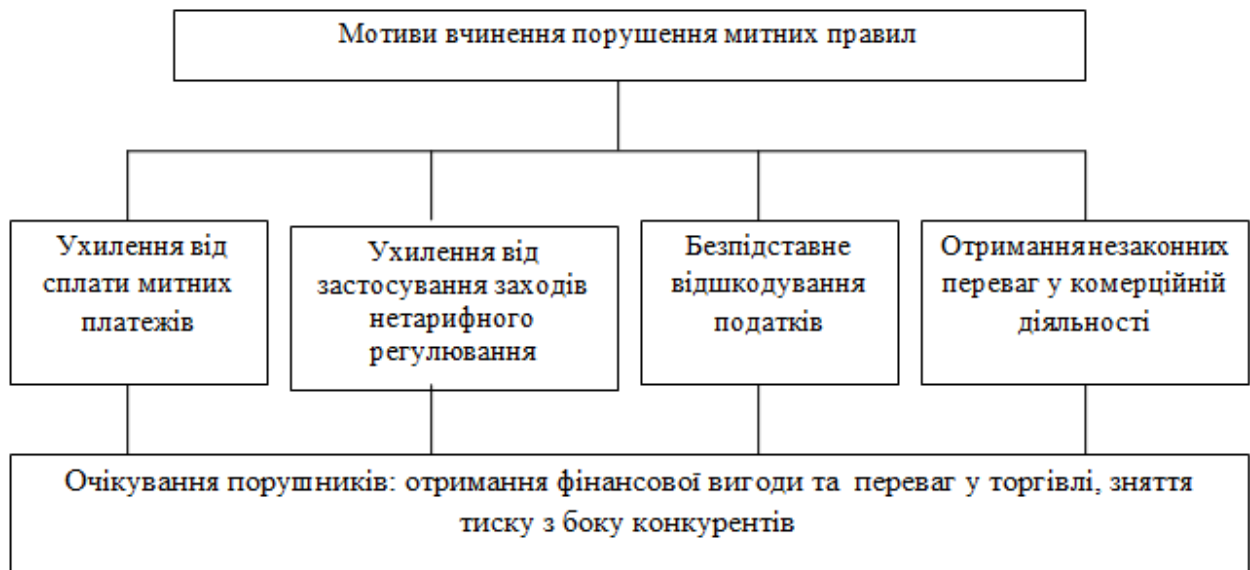

Рис. 1.2. Мотиви вчинення порушення митних правил суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності [18, с. 219]

Відмітимо, що в Україні митні делікти завжди розглядаються з фіскальної точки зору, тобто що результатом їх існування у першу чергу є втрата митних платежів, які є одним з джерел формування дохідної частини бюджету і відповідно джерелом покриття витрат, які йдуть на обороноздатність країни. Вважаємо, що у період війни, таке сприйняття митних деліктів є правильним і дозволяє сконцентруватись на проблемі втрати митних надходжень внаслідок митних правопорушень і знайти ефективні шляхи попередження і протидії їм.

Миритися із таким станом справ стосовно існуючих митних деліктів у митній сфері, особливо у період війни, коли гостро не вистачає фінансових ресурсів, коли стоїть питання виживання країни, держава не має наміру і тому у другому розділі буде проаналізовано прагматизм дій митних органів як представників держави у митній сфері, у контексті боротьби з митними деліктами.

ВИСНОВКИ ДО 1 РОЗДІЛУ

Делікти як явище існує з давніх давен і це поняття сформувалось здебільшого у царині права. Загальноприйнято, що цей термін застосовується, коли існує факт здійснення правопорушення, була заподіяна шкода протилежній стороні правовідносин (державі, фізичній або юридичній особі), тобто наявний факт протиправної поведінки, ці дії можуть призвести до певної, визначеної законодавством відповідальності у тій чи іншій сфері життя суспільства.

Делікти у митній сфері мають ті самі ознаки, що і у інших, але їхньою особливістю є те, що при їх розгляді необхідно керуватись Митним та Податковим кодексами як основними нормативно-правовими актами, які регулюють митну галузь.

Як правило у літературі не так часто застосовують термін митні делікти, багато дослідників вважає доцільним застосовувати термін митні правопорушення і існують вони у формі контрабанди та порушення митних правил, тобто це ті випадки порушення митного законодавства щодо встановлених митних правил і які виникають при перетині митного кордону України. Згідно Митного кодексу України за порушення митних правил існує адміністративна у формі попередження, штрафу і конфіскації і кримінальна відповідальність.

Митні делікти мають свій об'єкт і суб'єкт, які визначаються Податковим та Митним кодексами.

Важливим як з теоретичної, так із практичної точки зору, є класифікація існуючих порушень митних правил, зокрема найбільш поширеними є класифікації за об'єктом посягання; за обсягом завданої шкоди, за ознакою об'єктивної сторони; шкідливих наслідки вчиненого діяння і протиправного результату; від суб'єктів порушення митних правил і від терміну здійснення протиправного діяння.

РОЗДІЛ 2

ПРАГМАТИКА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ПРОТИДІЇ МИТНИМ ДЕЛІКТАМ В УКРАЇНІ

2.1. Вплив деліктів на формування митного потенціалу країни

Перш ніж безпосередньо перейти до розгляду питання прагматизму боротьби з митними деліктами, розглянемо яким чином вони впливають на формування дохідної частини Державного бюджету за рахунок митних платежів (табл. 2.1). Саме існування митних правопорушень як форми прояву делікту і є основним чинником впливу, а зокрема зменшення митних платежів до дохідної частини бюджету України, що в умовах війни є неприйнятним явищем внаслідок гострого дефіциту фінансових ресурсів, які необхідні для фінансування обороноздатності країни.

Таблиця 2.1

Аналіз виконання планових показників по митних платежах за 2021 – 2024 (перше півріччя) рр., млрд грн [40]

Показники	2021	2022	2023	I півріччя 2024
План	454,7	528,3	432,5	261,8
Факт	484,9	300,8	459,8	280,9
% виконання	106,7	56,9	94,4	93,2

Як видно з даних табл. 2.1. навіть у період війни фактичні надходження від митних операцій зростають (у порівнянні з попередніми звітними роками – 2022 до 2023 року, без врахування 2021 року, коли не було повноцінної війни), але планові показники недовиконуються внаслідок дії різноманітних чинників: у 2022 році виконання склало 56,9%, у 2023 році – 94,4% і за перше півріччя 2024 року – 93,2%.

Треба врахувати, що виконання плану по митних надходженнях відбувається в умовах війни, що є складним процесом внаслідок дії низки негативних факторів і те, що виконання планових показників знаходиться на таких високих рівнях, свідчить про те, що суб'єкти бізнесу і митні органи зуміли адаптуватись до цих складних умов, а у деяких місяцях, так взагалі було перевиконання планових показників: «у I півріччі цього року найбільш показовим став січень - перевиконання майже на 11 млрд грн, а середньоденний показник перерахувань митних платежів у першому півріччі становив майже 2,2 млрд грн.» [21].

На сьогоднішній день щоб зменшити вплив деліктів на митні надходження, важливим є «своєчасність і повнота оподаткування легальних імпорتنих потоків. Зрозуміло, що за таких умов основним фактором зростання доходів бюджету від цього джерела на митниці є визначення справедливої (не заниженої) контрактної вартості імпорتنих товарів, а також недопущення «чорних» та «сірих» схем імпорту в обхід оподаткування» [28, с. 20].

Як приклад негативного впливу заниження митної вартості на формування бази оподаткування, що призводить до зменшення митних платежів, розглянемо процес здійснення митного контролю такої проблемної для держави сфери діяльності суб'єктів бізнесу як ввезення в Україну лікарських засобів і медичних виробів (табл. 2.2).

Необхідно відмітити, що саме формування митної вартості як бази оподаткування і як основи для нарахування митних податків, є найбільш проблемним питанням у взаємовідносинах між митними органами і суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Незважаючи на те, що законодавством визначено як основний метод визначення митної вартості, зокрема за встановленою ціною договору або контракту товарів, які ввозяться на митну територію країни, так і другорядні (п'ять методів), на практиці саме визначення фактичної митної вартості і є об'єктом митного контролю як потенційного митного правопорушення.

Таблиця 2.2

Результати контролю правильності декларування митної вартості [22, с. 44]

Показник	Період		
	2021	2022	9 місяців 2023
Кількість випадків збільшення митної вартості	4 166	2 856	1 925
Сума, на яку збільшено задекларовану митну вартість (тис грн)	652 512,0	162 466,0	134 548,0
Додатково донараховано ПДВ (тис грн)	45 676,0	11 373,0	9 418,0
% донарахувань	7,0	7,0	7,0
Сплачено донарахованого ПДВ (тис грн)	9 614,0	2 578,0	1 694,0
% сплати	21,0	22,7	18,0

Як видно з даних табл. 2.2 внаслідок дій митних органів щодо збільшення митної вартості, а у 2021 році таких випадків було - 4 166, у 2022 році - 2 856, за 9 місяців 2023 - 1 925; збільшено суми митної вартості відповідно на 652 512,0, 162 466,0 і 134 548,0 тис грн., і донараховано 45 676,0, 11 373,0 і 9 418,0 тис грн. Важливим, якщо не основним показником митного контролю є сума сплаченого податку, у даному випадку податку на додану вартість: у 2021 ця сума склала 9 614,0 тис грн., у 2022 році - 2 578,0 тис грн., за 9 місяців 2023 року - 1 694,0 тис грн. Більш показовим і наглядним є відносний показник сплати, а не абсолютний: він на протязі періоду, який ми аналізуємо зберігався практично на одному рівні - від 18,0% (9 місяців 2023 року) до 22,7% (2022 рік).

Зрозуміло, що такий невеликий процент сплати не може задовольняти державу і у зв'язку з цим можна зробити висновки, що випадки збільшення сум митної вартості не мали під собою достатнього обґрунтування митними органами, що призвело до успішного оскарження цього суб'єктами бізнесу.

У контексті нашого дослідження доцільно ще розглянути існуючі митні делікти (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Результати проведення заходів митного контролю [22, с. 44]

Показник	Період		
	2021	2022	9 місяців 2023
Контроль правильності визначення імпортерами кодів УКТ ЗЕД			
Кількість випадків корегування УКТ ЗЕД	8	17	17
Додатково донараховано ПДВ (тис грн)	1,7	7,8	547,2
Сплачено донарахованого ПДВ (тис грн)	1,7	7,8	547,2
% сплати	100,0	100,0	100,0
Контроль дотримання умов задекларованих митних режимів			
Кількість встановлених випадків порушення умов задекларованих митних режимів	7	24	3
Додатково донараховано ПДВ (тис грн)	212,6	1 191,8	1 209,0
Сплачено донарахованого ПДВ (тис грн)	212,6	1 191,8	1 209,0
% сплати	100,0	100,0	100,0

Як видно з даних табл. 2.3 такі як порушення митного законодавства як неправильне визначення кодів УКТ ЗЕД та порушення умов митних режимів, які задекларували суб'єкти бізнесу, не є визначальними серед митних деліктів: це видно як по кількості таких правопорушень (8 у 2021 році, 17 у 2022 році і 17 за 9 місяців 2023 року) по першому виду порушень і (7 у 2021 році, 24 у 2022 році і 3 за 9 місяців 2023 року) по другому виду порушень; так і по донарахованих сумах: відповідно (1,7 у 2021 році, 7,8 у 2022 році і 547,2 за 9 місяців 2023 року) і (212,6 у 2021 році, 1 191,8 у 2022 році і 1 209,0 за 9 місяців 2023 року). Цікавим фактом є те, що по вищерозглянутих порушеннях донараховані і сплачені суми повністю однакові і процент сплати складає 100. Це свідчить про високу ефективність митного контролю при протидії даним видам митних правопорушень

Основним видом митних правопорушень є маніпуляції з митною вартістю «(99,2 відс. прийнятих митними органами рішень і 95,4 відс. загальної суми нарахувань ПДВ), виявленим під час митного контролю таких операцій, було заниження митної вартості ввезеного товару» [22, с. 44], відповідно, основним напрямком митного контролю має бути саме попередження та протидія заниженню митної вартості, що вимагає концентрації більших людських та матеріально – технічних ресурсів.

Великий вплив на процес акумуляції митних надходжень мають митні пільги, хоча у прямому розумінні вони не є митним деліктом, бо пільги надаються згідно чинного законодавства у митній сфері, але по впливу на державний бюджет, вони мають аналогічний ефект як і митні правопорушення, а саме зменшення митних надходжень. Також, при наданні пільг можливі зловживання при їх використанні суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, що можна вже буде класифікувати ці дії як делікт.

Так, зокрема як видно з табл. 2.1. за 6 місяців 2024 року до державного бюджету надійшло 280,9 млрд грн митних платежів, а «при митному оформленні імпорту товарів надано пільг зі сплати митних платежів на суму 98,3 млрд грн – це 35% від суми надходжень до бюджету. Якщо порівняти суму

наданих преференцій з аналогічним періодом минулого року, то у I півріччі 2024 року їх було надано на 20,6 млрд грн або на 26% більше. У загальних обсягах наданих пільг:

- 42,8 млрд грн або 43,5% складають цільові пільги, надані при імпорті товарів оборонного призначення;
- 30,4 млрд грн, що становить близько 31%, склали пільги на підакцизні товари, які діяли ще до початку повномасштабного вторгнення, перш за все – тютюн для забезпечення виробництва на території України інших підакцизних товарів;
- 15,7 млрд грн або 16% наданих пільг припадає на звільнення від сплати мита на товари, що походять з країн, з якими Україна уклала угоди про вільну торгівлю, перш за все – Угода з ЄС;
- 5,3 млрд грн, що становить 5,4% від усіх пільг, складають пільги, надані при імпорті електромобілів;
- 4,2 млрд грн або 4,1% - це інші пільги, визначені законодавством України» [39].

Не було митним деліктом у прямому розумінні значення цієї категорії і пільгове оподаткування операцій ввезення транспортних засобів у період війни, яке було введене у дію з 01 квітня 2022 року і проіснувало до 01.07. 2022 року. Але це рішення призвело до недонадходження митних платежів, що відобразилось на дохідній частині бюджету і це ж саме притаманне митним правопорушенням, а саме несплаті митних платежів у повній сумі.

Така ситуація щодо недонадходження митних платежів, ввезення транспортних засобів з метою перепродажу і відповідного заробітку, виникла внаслідок слабкого обґрунтування цього Закону, зокрема було нечітко виписані умови застосування його основних положень, внаслідок чого ввозились автомобілі з метою перепродажу, а не тільки на потреби ЗСУ, волонтерів осіб, які втратили транспортні засоби внаслідок бойових дій тощо. Така слабка нормативно – правова база у митній сфері якраз і сприяє більшим масштабам митних деліктів, особливо у період війни. Але і попередження даних деліктів,

можливе за рахунок більш якісної і професійної роботи над законодавчими актами у сфері митної справи, що виглядає більш простим напрямком боротьби з митними деліктами з позиції витрат на митний контроль.

При розгляді даного питання, доцільно навести цифри щодо масштабів прояву деліктів в Україні у митній сфері, зокрема контрабанди: «щорічні обсяги потенційної контрабанди та «сірого імпорту» знаходяться в діапазоні 270–450 млрд грн. Державний бюджет від цієї групи схем щороку втрачає близько 80–150 млрд грн.» [29].

Як видно з наведених цифр і їх великих значень, обсяги контрабанди починають загрожувати не тільки митній безпеці країни, але і національній, а зважаючи, що контрабанда є складовою частиною митних деліктів, то зрозуміла і увага, яка надається питанню боротьби з ними, і окремими формами їх прояву, як контрабанда.

На наш погляд позитивним моментом у боротьбі з митними деліктами, а зокрема з контрабандою, є запровадження в Україні з 01 липня 2024 року кримінальної відповідальності за товарну контрабанду для всіх товарів. Суб'єктами контролю визначено Державну митну службу України (ДМСУ) та Бюро економічної безпеки (БЕБ) і вона встановлена у наступних розмірах:

- від 7,57 до 15,14 млн грн — штраф від 170 до 425 тис грн;
- понад 15,14 млн грн — від 850 тис грн штрафу до позбавлення

волі на 11 років з конфіскацією майна.

У випадку, коли «контрабанда здійснюється за попередньою змовою групою осіб, особою, яка вже була судима за контрабанду, службовою особою з використанням службового становища або у великому розмірі (від 15,14 млн грн), передбачено штраф від 850 000 до 1,275 млн грн або позбавлення волі на строк від 5 до 10 років, з обмеженням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3 років, а також конфіскацією майна. Водночас контрабанда, вчинена організованою групою, карається позбавленням волі на строк від 7 до 11 років, з обмеженням права

обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3 років і конфіскацією майна» [5].

Ще раніше, а саме з 01 січня 2024 року закон набрав чинності для підакцизних товарів, а саме:

- від 1,136 до 2,271 млн грн — штраф від 340 тис. грн до 6 років позбавлення волі;
- понад 2,271 млн грн — від 1,275 млн грн штрафу до 12 років в'язниці з конфіскацією майна.

Ще одним кроком, який сприяє боротьбі з митними деліктами у період війни, є скасування мораторію на документальні (планові, позапланові невіїзні) перевірки та зустрічні звірки, які були розпочаті та не завершені до 24 лютого 2022 року, окрім тих, на які встановлено мораторій (наприклад щодо товарів, які визнані гуманітарною допомогою), згідно Закону від 20.03.2024 №3613-IX «Про внесення змін до Митного кодексу України та інших законів України щодо особливостей здійснення митного контролю та митного оформлення окремих категорій товарів» [45].

Відповідно, до квартальних планів-графіків документальних планових виїзних перевірок в 2024 році «можуть бути включені підприємства:

- які здійснюють ввезення на митну територію України підакцизних товарів, товарів, подібних до тих, щодо яких застосовуються особливі види мита;
- які здійснюють вивезення з митної території України товарів, на які законом встановлено вивізне мито;
- які оформили митні декларації із звільненням від сплати митних платежів, використанням пільг, розстроченням сплати митних платежів;
- щодо яких у митного органу наявна інформація про декларування складових митної вартості, визначених цим Кодексом, не в повному обсязі;
- щодо яких у митного органу наявна інформація про порушення правил класифікації товарів згідно з УКТ ЗЕД;

• щодо яких у митного органу наявна інформація щодо недостовірного декларування країни походження, що впливає на надходження митних платежів до бюджету» [26].

Відмітимо, що ефективність митного контролю як основного інструменту боротьби з митними деліктами, багато в чому залежить від правильного оформлення первинних документів на митні операції, зокрема митних декларацій (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Окремі показники спеціальної митної статистики декларування за період
січень – грудень 2022 – 2023 років [40]

Показник	Одиниця виміру	Січень-грудень 2022	Січень-грудень 2023
<i>Оформлено митних декларацій форми (за формою ЄАД):</i>	тис. шт.	3 532,8	3 518,7
на ввезення (надходження)	тис. шт.	2 501,3	2 541,0
на вивезення (пересилання)	тис. шт.	929,8	950,3
на внутрішній транзит (каботаж)	тис. шт.	22,5	12,8
на прохідний транзит	тис. шт.	79,2	14,6
<i>Оформлено електронних митних декларацій форми (за формою ЄАД):</i>	тис. шт.	3 499,3	3 502,3
на ввезення (надходження)	тис. шт.	2 492,3	2 530,8
на вивезення (пересилання)	тис. шт.	926,4	947,5
на внутрішній транзит (каботаж)	тис. шт.	22,5	12,8
на прохідний транзит	тис. шт.	58,6	11,1
<i>Оформлено інших митних документів:</i>	тис. шт.	556,3	485,1
Уніфікованих митних квитанцій МД-1	тис. шт.	253,1	212,6
оглядових розписів М-15	тис. шт.	229,5	176,0
митних декларацій М-16	тис. шт.	73,7	96,5
<i>Кількість осіб-резидентів, які перебувають на централізованому обліку:</i>	<u>тис. осіб</u>	180,7	196,3
взятих на облік з початку року	<u>тис. осіб</u>	19,5	15,6
здійснювали митні формальності з товарами з початку року	<u>тис. осіб</u>	53,1	49,5

Говорячи про митну декларацію, необхідно розуміти що у цьому документі міститься вся інформація, яка необхідна для митного оформлення товарів, відповідно від якості поданої інформації залежить і якість митного контролю щодо процесу оформлення переміщуваних через митний кордон України товарів, недоліки у їх оформленні можуть призвести до виникнення митних деліктів у процесі зовнішньоекономічної діяльності.

Дані табл. 2.4 дозволяють констатувати той факт, що порівняння показників 2022 року з 2023 роком свідчить про зменшення кількості митних декларацій форми (за формою ЄАД) з 3 532,8 тис. шт. до 3 518,7 тис. шт. відповідно; але одночасно збільшилась кількість електронних митних декларацій форми (за формою ЄАД) з 3 499,3 тис. шт. у 2022 році до 3 502,3 тис. шт. у 2023 році. Зменшилась і кількість уніфікованих митних квитанцій МД-1 з 253,1 тис. шт. до 212,6 тис. шт.; оглядових розписів М-15 з 229,5 тис. шт. до 176,0 тис. шт. відповідно, але збільшилась кількість митних декларацій М-16 з 73,7 тис. шт. до 96,5 тис. шт.

Правильна і раціональна робота щодо оформлення митних декларацій по оформленню переміщення транспортних засобів і товарів є одним з чинників зменшення масштабів митних деліктів і їх попередження.

2.2. Аналіз ефективності протидії митним правопорушенням

Основним інструментом боротьби з митними деліктами ефективна контрольно–перевірочна діяльність Державної митної служби України, вона характеризується рядом показників, які відображені у наступних таблицях. Розглядаючи цей процес, необхідно відмітити, що він відбувається в умовах війни, що безперечно має ряд негативних моментів: зменшення кількості митниць за рахунок окупованих територій, кваліфікованого персоналу, знищення матеріально-технічної бази, у тому числі технічних засобів контролю, переорієнтація бізнесу на нові ринки збуту, втрата обсягів експорту та імпорту, тобто тих показників, які формують митний потенціал країни.

Так, у табл. 2.5. відображена кількість виявлених порушень, скільки таких справ про порушення митних правил, було розглянуто митницями і скільки їх було передано до суду. Як бачимо, що по роках кількість виявлених порушень знаходиться на одному рівні приблизно - 11 098 у 2022 році і 11 935 у 2023 році, щодо 2024 року, то за перше півріччя було виявлено 5 078 порушень, що дозволяє зробити висновок щодо того, що і за рік їх кількість буде на рівні минулих років, крім того аналіз помісячного виявлення порушень у 2024 році, свідчить про рівномірність цього процесу: 4 265 за 5 місяців і 5078 за 6 місяців.

Таблиця 2.5.

Аналіз діяльності Держмитслужби щодо виявлення порушень митних правил у 2022-2024 (перше півріччя) рр., справ [40]

Показники	2022	2023	5 місяців 2024	6 місяців 2024
Виявлено порушень	11098	11935	4265	5078
Розглянуто справ про порушення митних правил митницями	9825	3493	1454	1679
Передано до суду	5721	6912	2108	2543

На стабільному рівні знаходиться процес передачі справ до суду: 5721 у 2022 році і 6912 у 2023 році (+1 191), тобто існує тенденція до зростання, ця ж тенденція присутня і у 2024 році 2 108 справ за 5 місяців 2024 року і 2543 справи за 6 місяців 2024 року (+435). Щодо такого показника як кількість розглянутих митницями справ про порушення митних правил, то відмітимо, що у 2023 році відбулось різке їх зменшення у порівнянні з 2022 роком (-6 332) і така тенденція зберігається і у 2024 році 2 108 і 2 543 відповідно за 5 і за 6 місяців 2024 року.

На наш погляд, показник виявлених порушень і показник розглянутих митницями справ не є настільки результативним з позиції митного контролю як показник переданих справ до суду, тому що останній показник вже є показником який буде мати якийсь результат, внаслідок розгляду у суді. Знаючи негативні сторони у діяльності українських судів, а зокрема корупцію, то неважко прийти до висновку щодо того, що не всі випадки виявлених порушень будуть мати результативну частину, а зокрема суму коштів, які надійдуть до бюджету внаслідок накладених санкцій.

У табл.2.6. вже наводиться вартісна оцінка виявлених порушень митних правил Державною митною службою України і як видно з даних табл.2.5. вона по таких показниках як виявлено порушень, передано на розгляд до суду має тенденцію до зростання: у 2022 році - 2,9 млрд. грн., у 2023 році - 8,9 млрд. грн., 5 місяців 2024 - 10,8 млрд. грн., 6 місяців 2024 - 13,4 млрд. грн.

Особливо треба звернути увагу на виконання цього показника у 2024 році – тільки за перше півріччя сума склала 13,4 млрд. грн.. і вона зростає місяць від місяця (за 5 місяців 2024 сума склала 10,8 млрд. грн.), при цьому треба врахувати, що це відбувається під час війни, яка ускладнює роботу митних органів.

Тенденція до збільшення притаманна і такому показнику як передано справ до суду: у 2022 році - 3,0 млрд. грн., у 2023 році - 6,4 млрд. грн., 5 місяців 2024 року - 6,0 млрд. грн., 6 місяців 2024 року – 11,0 млрд. грн. І знову ж таки, вартісна оцінка шести місяців 2024 року переважає майже у два рази аналогічний показник 2023 року і у майже у три рази 2022 року. І це при тому, що кількість виявлених порушень і кількість переданих справ до суду зменшиться або залишиться до кінця 2024 року на тому самому рівні (табл.2.4.).

Різну направленість по роках має такий показник як накладено штрафів митницями: у 2022 році - 0,77 млрд. грн., у 2023 році - 0,11 млрд. грн., 5 місяців 2024 року - 0,32 млрд. грн., 6 місяців 2024 року – 0,39 млрд. грн. (табл.2.6)

Таблиця 2.6.

Аналіз діяльності Держмитслужби щодо виявлення порушень митних правил у 2022 (наростаючим підсумком) - 2024 рр. (перше півріччя), млрд. грн. [40]

Показники	2022	2023	5 місяців 2024	6 місяців 2024
Виявлено порушень	2,9	8,9	10,8	13,4
Накладено штрафів митницями	0,77	0,11	0,32	0,39
Передано на розгляд до суду	3,0	6,4	6,0	11,0
Накладено стягнень (конфіскація товарів та штрафи) за результатами розгляду справ судами	1,8	2,0	0,65	1,0

Це ж саме стосується і вартісної оцінки накладених стягнень (конфіскації товарів та штрафів) за результатами розгляду справ судами: у 2022 році - 1,8 млрд. грн., у 2023 році - 2,0 млрд. грн., 5 місяців 2024 року - 0,65 млрд. грн., 6 місяців 2024 року – 1,0 млрд. грн., хоча у 2024 році прослідковується чітка тенденція до збільшення сум до кінця року (табл.2.5.).

Якщо ж характеризувати об'єкти митних деліктів, а зокрема вилучених предмети правопорушення митних правил, то як видно з даних табл.2.7., їх вартісна оцінка збільшується по роках: це стосується і промислових товарів (+258,5 млн грн), і продовольчих (+39,0 млн грн), транспортних засобів (+18,0 млн грн), але по валюті відбулось зменшення показника на 74,3 млн грн.. Тенденцію до збільшення мають і щомісячні показники 2024 року: промислових товарів (+65,6 млн грн), і продовольчих (+6,6 млн грн), транспортних засобів (+5,0 млн грн),

Таблиця 2.7.

Аналіз вилучених предметів порушення митних правил Держмитслужбою у 2022(наростаючим підсумком) - 2024 рр. (перше півріччя), млн грн [40]

Показники	2022	2023	5місяців 2024	6 місяців 2024
Вилучено предметів правопорушення митних правил	697,5	938,0	141,0	217,0
Промислових товарів	457,5	716,0	82,4	148,0
Продовольчих товарів	49,0	88,0	25,4	32,0
Валюти	147,3	73,0	1,6	1,6
Транспортних засобів	43,0	61,0	30,0	35,0

Щодо загальних показників ефективності роботи митних органів щодо порушення митних правил, то вони зростають з року в рік (табл.2.8.): зростання як кількісного так і вартісного показника щодо виявлених порушень у 2022 і 2023 роках, відповідно + 837 тис. од. і + 6,0 млрд грн.; накладено стягнень: + 0,2 млрд грн.; і дані за шість місяців 2024 року свідчать про збереження цієї позитивної тенденції.

Єдиний показник, який демонструє зменшення, це кількість розглянутих справ: - 9825 од., і у 2024 році, відштовхуючись від даних за шість місяців, їх не буде більше ніж у 2022 році, але показник буде на рівні 2023 року.

Безумовно, що зі всіх показників, показник накладених стягнень, є найбільш показовим, який свідчить дійсно про ефективність митного контролю. Вважається, що фінансові втрати суб'єкта бізнесу внаслідок здійснення правопорушення, мають сприяти поверненню його у правову площину здійснення своєї діяльності. На наш погляд, окрім каральних заходів митних органів. важливим є і попередження здійснення правопорушень у вигляді різноманітних профілактичних заходів, різноманітного стимулювання суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Таблиця 2.8.

Порівняльний аналіз ефективності роботи Держмитслужби щодо порушення митних правил у 2022 - 2024 рр. (перше півріччя) [40]

Показники		2022		2023		6 місяців 2024	
		Кількість	Сума, млрд грн	Кількість	Сума, млрд грн	Кількість	Сума, млрд грн
1.	Виявлено порушень, тис од.	11098	2,9	11935	8,9	5078	13,4
2.	Розглянуто справ, од.	9825	-	3493	-	1679	-
3.	Накладено стягнень	-	1,8	-	2,0	-	1,0

Внаслідок заходів по боротьбі з митними правопорушеннями, появляються конфісковані товари та транспортні засоби, які у період війни передаються певним структурам, які мають у своїх повноваженнях і захист країни (табл. 2.9.).

Крім вказаних у табл. 2.9. товарів і транспортних засобів, було ще передано: «майна військового призначення на 74,8 млн грн.; запчастини до авто на 62,9 млн грн; інших тютюнових виробів на 2,1 млн грн; 1 621 мобільний телефон на 29,5 млн грн; одягу та взуття на 22 млн грн; побутової хімії та засобів гігієни на 11,8 млн грн.; лісоматеріалів на 11,1 млн грн.; продуктів харчування на 5,6 млн грн.; медичних виробів на 5,1 млн грн.; літак вартістю 4,1 млн грн.; годинників на 3,3 млн грн; навушників на 2,6 млн грн; іншого майна на 37,3 млн грн. Загальна сума переданих конфіскованих товарів та транспортних засобів склала 611,3 млн грн.» [19].

Окрім того, що конфісковані товари це є результат контрольної роботи митних органів, у даному випадку це ще є суттєва допомога армії у контексті зміцнення її матеріально – технічної бази.

Таблиця 2.9.

Перелік та напрямки передачі конфіскованих товарів та транспортних засобів за період з 24 лютого 2022 року [19]

Показники				
Назва товару	Кількість, одиниці	Сума, <u>млн грн</u>	Отримувачі	Сума, <u>млн грн</u>
Автомобілі	1 368	222,9	Міністерство оборони України	437,4
Цигарки	1,8 <u>млн</u>	45,8	Міністерство внутрішніх справ	98
Комп'ютерна техніка	10 703	35,8	Державна прикордонна служба України	52,3
Побутова техніка	7 834	18,5	Обласні військові адміністрації	13,6
Генераторів, акумуляторних та сонячних батарей	1 427	16,1	Служба Безпеки України	7,4

Як видно, у вартісному вимірі найбільше було передано автомобілів на суму 222,9 млн грн., майна військового призначення на 74,8 млн грн., запчастини до авто на 62,9 млн грн; цигарок на 45,8 млн грн., комп'ютерної техніки на 35,8 млн грн., при цьому це було здійснено по різних адресатах – отримувачах.

Вважаємо, що практика передачі конфіскованих товарів на потреби армії у період війни, є абсолютно виправданими і логічними, це дозволяє посилити обороноздатність країни у такий непростий час і заповнити логістичні і фінансові прогалини у забезпеченні військових потреб.

ВИСНОВКИ ДО 2 РОЗДІЛУ

Прагматика боротьби з митними деліктами передбачає використання інструментів митного контролю як ефективного засобу зменшення їх обсягів і географії поширення. Проблема існування митних правопорушень полягає в основному у недоотриманні суми митних платежів як складової формування дохідної частини бюджету, що особливо актуально в умовах гострої нестачі фінансових ресурсів. Крім того, до зменшення надходжень призводить і існування митних пільг, які не можна розглядати як делікт у прямому розумінні, але з позиції втрати митних надходжень це можна розглядати як делікт. Тенденцією з року в рік є збільшення основних показників митного контролю таких як вартісна оцінка виявлених порушень, переданих справ на розгляд до суду; різну направленість по роках має такий показник як накладено штрафів митницями; на стабільному рівні знаходиться процес передачі справ до суду.

Позитивним є і скасування існуючого мораторію на документальні перевірки та зустрічні звірки, які у зв'язку з війною були розпочаті, але не були закінчені, крім тих на які встановлено мораторій. Податкові перевірки є одним з найефективніших інструментів боротьби з митними деліктами і їх застосування повинно сприяти зменшенню митних правопорушень з одночасним збільшенням митних надходжень як основної мети проведення перевірок митними органами. Посиленню боротьби з митними деліктами сприяє і встановлення кримінальної відповідальності за товарну контрабанду, як найбільш розповсюдженого виду митних правопорушень, хоча можливо його необхідно було приймати набагато раніше, зважаючи на вже існуючі її обсяги.

РОЗДІЛ 3

ВЕКТОРИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ПРОТИДІЇ МИТНИМ ДЕЛІКТАМ У КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО ДОСВІДУ

Питання деліктів у Європейському Союзі, необхідно розглядати, виходячи з існування у ньому Митного союзу, що вимагає і на практиці воно присутнє, єдиного законодавства та процедур і правил, якими керуються національні митниці у своїй роботі. Виконання цих вимог сприяє ефективній міжнародній торгівлі, підвищенню якості контролю різного роду вантажів, виконанню фіскальної функції по збору митних платежів, рівноправному відноsinам між державою і бізнесом. Доцільно відмітити, що створення Митного союзу свого роду було початковим етапом створення європейської спільноти.

Розглядаючи митні делікти на рівні Європейського Союзу, перш за все відмітимо, що митне законодавство у ньому є гармонізованим, основним регулюючим документом якого є Митний кодекс від 01.05.2016 року, який базується на нормах попереднього кодексу від 1993 року. Але поряд з цим, стосовно нашого предмету дослідження, а саме відповідальності за порушення законодавства у митній сфері, вона регулюється тільки на рівні національного законодавства кожного члена Європейського Союзу. Це призводить до існування у кожній країні своїх переліків порушень, які визначаються під впливом і у дотриманні до свого національного законодавства, дуже часто із врахуванням традицій, які існують у митній галузі тієї чи іншої країни і відповідно різних підходів до відповідальності за вчинення митних злочинів. Відповідно відсутній і гармонізований підхід до санкцій за порушення митного законодавства.

Згідно директиви ЄС 2017/1371 від 05.07.2017 року існує критерій поділу злочинів: «якщо збитки внаслідок шахрайства перевищують 100 000 євро, то такий злочин вважається тяжким (не менше 4 років позбавлення волі). Якщо збитки менші за 10 000 євро, то країни-члени можуть застосовувати інші, ніж

кримінальні, види покарань» [12], тобто критеріями розмежування митного шахрайства за яке існує адміністративна відповідальність, від митних злочинів за здійснення яких настає кримінальна відповідальність є умисна форма вини і сума шкоди має від здійснення правопорушення має становити більше ніж 10 тис. євро.

До основних видів санкцій, які застосовуються відносяться штрафи; ув'язнення, при здійсненні правопорушення, яке підпадає під кримінальну відповідальність; конфіскація товарів та постійна (тимчасова) дискваліфікація у сфері промислової (комерційної) діяльності.

Говорячи про види відповідальності, доцільно відмітити, що існують країни з кримінальною і адміністративною відповідальністю, такі як Болгарія, Данія, Естонія, Фінляндія, Німеччина, Греція, Угорщина, Ірландія, Італія, Латвія, Литва, Нідерланди, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Іспанія і країни тільки з кримінальною відповідальністю за митні правопорушення: Австрія, Бельгія, Кіпр, Франція, Мальта і Польща.

Таблиця 3.1.

Приклади порогових значень для визначення виду відповідальності (кримінальна чи адміністративна) у деяких країнах ЄС [3]

Країна	Вартість товарів	Сума несплачених податків	
Данія		1 500 датських крон	
Естонія		40 000 євро	
Фінляндія			Умисел або груба недбалість
Нідерланди			Умисел
Німеччина			Умисел або груба недбалість
Угорщина		1 450 євро	Умисел
Латвія		10 000 євро (для мита), 20 000 для ПДВ та акцизного податку	
Литва	7 500 євро		
Іспанія	50 000 євро		

У першому випадку, особливої актуальності набуває питання розмежування двох видів відповідальності за рахунок встановлення чітких визначених критеріїв (табл.3.1), зокрема це може бути вартість товарів (Литва, Іспанія); сума несплачених податків (Данія, Естонія, Угорщина, Латвія); тип вини (Фінляндія, Нідерланди, Угорщина).

Окремо необхідно зупинитись на боротьбі з контрабандою у світі. Відмітимо, що думка про те, що вона завжди карається у кримінальному порядку, не є зовсім правильною. У США вона може каратись як кримінально, так і за допомогою економічних важелів, зокрема у вигляді конфіскації майна, яке здійснюється в адміністративному і кримінальному порядку. Але поряд з цим «в Ірландії контрабандисту загрожує від 12 місяців (у разі якщо вартість партії не перевищує 5 000 євро) до пяти років, у Великобританії – до семи років тюремного ув'язнення» [52].

Як відомо, магістральним шляхом покращення митного контролю як основного інструменту боротьби з митними деліктами, у ЄС є ефективне функціонування системи аналізу ризиків, яка наприклад існує у Латвії поряд з системою контролю за імпортом. Важливою складовою цього процесу є наявність розвинутої ІТ – системи, у зв'язку з великим обсягом декларацій, які подаються: «у 2011 році в ЄС було оформлено понад 300 млн декларацій, тобто щодня – до 1 млн» [53]. Зрозуміло, що фізично таку кількість декларацій неможливо опрацювати, тому такої актуальності набуває система аналізу ризиків, яка базується на сучасних ІТ – системах. У цьому контексті має бути ефективне управління ними, зрозуміла політика доступу до них, існування визначених принципів функціонування та набір певних інструментів для автоматичної оцінки декларації прибуття (вибуття). Системи аналізу ризиків, які існують у країнах ЄС мають як особливості на рівні окремих країн, так і спільні алгоритми роботи.

Відзначимо, що Україна як країна, яка прагне у ЄС, повинна впроваджувати у свою митну практику митні системи і процедури, які б відповідали встановленим європейським практикам і вимогам, які до них

ставляться. Відповідно до цього, Міністерство фінансів України затвердило Стратегічний план цифровізації Держмитслужби, за основу якого взятий європейський плані MASP - С (багаторічному стратегічному плані розвитку ІТ систем для митниці). Крім того, передбачається і створення Системи контролю за імпортом та Автоматизованої системи аналізу ризиків.

Незважаючи на успіхи у роботі європейської митної системи, вона весь час вдосконалюється, зокрема в ЄС вперше після 1968 року, тобто від моменту його створення, ініційовано проведення митної реформи. Передбачається створення нового Митного органу ЄС (EU Customs Authority) та Центру митних даних ЄС (EU Customs Data Hub).

Ця реформа «має на меті досягнення двох основних цілей:

- зменшення витрат для бізнесу та митних органів шляхом спрощення процедур;
- надання можливості митним органам краще захищати інтереси ЄС на основі спільного управління ризиками та більш гармонізованого контролю» [23].

Внаслідок впровадження основних елементів реформи «понад 2 млрд євро на рік митні органи ЄС зможуть заощадити тільки на операційних витратах» [23]. Це можливе за рахунок того, що буде застосовуватись штучний інтелект при аналізі даних та у процесах прогнозування проблем що можуть виникнути у митному процесі, ще до відвантаження товарів, тобто покращиться взаємодія між основними учасниками, зокрема державою і бізнесом: митниця-трейдер - споживач. При цьому визначено наступні часові рамки:

- «2028 рік - новий Митний орган ЄС почне працювати, а Центр митних даних ЄС перейде на першу, обмежену робочу фазу;
- 2032 рік – бізнес зможе приєднатися на добровільній основі;
- 2038 рік – відбудеться обов'язкове приєднання всіх трейдерів» [23].

Найбільш глобальними рішеннями у напрямку європейської інтеграції української митної системи і відповідно більш прозорої і ефективної діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що одночасно сприяє боротьбі з

митними деліктами - це вступ до Конвенції про процедуру спільного транзиту (з 1 жовтня 2022) та Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами.

Якщо говорити про перехід на NCTS Фаза 5, який відбувся 22 квітня 2024 року, то з «квітня по червень було оформлено 25,5 тисяч транзитних декларацій за процедурою спільного транзиту, що на 2 тисячі більше, ніж у найбільш успішному досі I кварталі. Причому більша їх частина, майже 15 тисяч, – у новій для бізнесу системі NCTS Фаза 5. Загальна кількість оформлених декларацій уже сягнула 91 тисячі. Упродовж квітня-червня 2024 зросла кількість успішно завершених переміщень, розпочатих як митними органами України, так і розпочатих в інших країнах-учасниках Конвенції – у II кварталі це відповідно понад 20 тис та майже 5,5 тис. Кожен з показників перевершує досягнення I кварталу приблизно на 1 тис» [44].

Щодо процесу гарантування при процедурі спільного транзиту, то «у II кварталі в системі управління гарантіями NCTS Держмитслужбою зареєстровано 45 загальних гарантій (станом на початок липня 2024 року діючими є 74 на загальну суму близько 150 млн євро) та майже 2,5 тис індивідуальних гарантій (станом на початок липня 2024 року діючими є понад 1,5 тис на загальну суму більше 170 млн євро)» [44].

Причому всі види гарантій у новій електронній системі, яка функціонує як складова нової системи управління гарантіями (GMS) подаються декларантами у безпаперовій формі разом зі змінами та процесом їх відкликання. Для цього існують наступні способи подання: онлайн офлайн API; електронну пошту та Особистий Кабінет на порталі «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» Держмитслужби, де відображено весь комплекс інформації про гарантію [8].

Також, важливим кроком до переходу вітчизняної митної системи до європейських стандартів, є перехід митниць з чинної системи АСМО «Інспектор» на нову автоматизовану систему для митного оформлення, яка має за мету пришвидшення процесу здійснення митного контролю на кордоні у

митних пунктах пропуску за допомогою інтеграції зі вже існуючою системою виявлення та мінімізації ризиків.

На протязі двох перших тижнів серпня 2024 року всі пункти пропуску перейдуть на функціонування по новій системі, починаючи з перших восьми пунктів, які перейшли на неї у перший день серпня. Результатом впровадження даної системи має стати покращення процесу митного контролю за рахунок оптимізації процесу митного оформлення зі сторони держави і відповідно умов ведення бізнесу суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та зниження витрат на нього. Це проявляється у скороченні часу на митне оформлення товарів та транспортних засобів, що відповідно дозволяє збільшити пропускну спроможність пунктів пропуску, не залучаючи додатковий митний персонал.

За рахунок оптимізації митних процесів ця спроможність по пасажирському напрямку збільшилась приблизно «на 25-30%, а по вантажному - на більш ніж 35%, тепер за зміну митний інспектор оформляє 200-205 автотранспортних засобів, замість 150-155» [46]. Також прискорюється час перетину кордону і для простих громадян.

Такі результати досягаються за рахунок того, що впроваджена у дію нова ІТ - інфраструктура на митниці, що включає у себе потужну та стійку до впливу різних несподіваних чинників, безперебійність роботи, максимальний захист даних і розширення пропускнуої спроможності відповідних каналів зв'язку.

Відмітимо, що ця система органічно поєднана з вже існуючими сервісами Держприкордонслужби, IRU, єЧерга і тими, які впроваджує митна служба у практику своєї діяльності у зв'язку з курсом на вступ до ЄС, зокрема SEED+.

Крім того, іде постійний процес вдосконалення автоматизованої системи аналізу ризиків, наприклад використання елементів штучного інтелекту, що проявляється у застосуванні генеративних великих мовних моделей (LLM) з метою переведення процесу перевірки у митних деклараціях правильності імен та прізвищ декларанта за рахунок автоматизації цього процесу.

Застосування штучного інтелекту дозволяє в автоматичному режимі видаляти некоректні записи, таким чином для перевірки у ручному режимі, який

є затратним з позиції людського ресурсу, залишаються тільки найбільш сумнівні варіанти. Крім того, що зменшується час на проведення таких операцій з боку митних працівників, що дозволяє їм зосередитись на інших ділянках роботи, це ще й нівелює їх суб'єктивний вплив на відповідні процеси митного контролю

Важливим у контексті європейської інтеграції і демонстрації прозорості та надійності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, є впровадження інституту АЕО (авторизований економічний оператор) в Україні і на сьогоднішній день (01.08.2024) 53 компанії мають 55 авторизацій, два підприємства отримали обидва можливі статуси - АЕО-С (про надання права на застосування спрощень) та АЕО-Б (про підтвердження безпеки та надійності).

Вітчизняні підприємства у міжнародному русі товарів можуть виконувати функції виробника (експортера) - 31 підприємство; імпортера - 3 підприємства; утримувач складу – 3 підприємства; інші (перевізник, експедитор, митний представник) – 4 [33].

Але відбувається і зворотній процес: закордонні транснаціональні компанії, які вже авторизовані в інших країнах і мають такий статус (надійності), теж долучаються до інституту АЕО в Україні, щоб мати ці переваги і ряд спрощень у митній діяльності, зокрема під час проведення митних процедур але це також сприяє здоровій конкуренції між українськими суб'єктами бізнесу та закордонними.

АЕО в Україні впроваджується з серпня 2020 року і полягає в отриманні особливого статусу, який спрощує митні процедури, що економить час, витрати суб'єктів бізнесу на кордоні і відповідно робить їх більш конкурентоздатними як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках збуту продукції. Відмітимо, що в цьому аспекті переходу на європейські стандарти ведення зовнішньоекономічної діяльності, зокрема поширення АЕО, ми маємо тенденцію, яка повторює європейську у перші чотири роки впровадження цього інструменту у практику митної діяльності, а по деяких аспектах вони в Україні навіть кращі. Особливо на четвертий рік впровадження, коли були відмінні

«локальні спрощення» без авторизацій, такого не відбулось ні в одній європейській країні.

Ще одним нововведенням у практику митної діяльності у частині вдосконалення організаційних, практичних та технічних аспектів митного контролю, є подальше удосконалення роботи центру митних компетенцій, що функціонує на базі Координаційно-моніторингової митниці. Створені підрозділи митних компетенцій мають право приймати до виконання митні формальності, визначені за результатами застосування АСАУР по кожній конкретній митній декларації, поданій до будь-якого митного органу на території країни.

Важливим у боротьбі з митними деліктами є боротьба з корупцією у Державній митній службі, згідно існуючої Антикорупційної програми на 2023-2025 роки і Національної стратегії доходів до 2030 року. Для підвищення ефективності і з метою впровадження світових стандартів боротьби з корупцією в митних органах, ДМС України стала партнером Програми ВМО з протидії корупції та сприяння доброчесності у митній сфері (А-СІР). Ця програма зорієнтована на постійну підтримку існуючих адміністрацій країн-членів Всесвітньої митної організації, які впроваджують ініціативи, пов'язані з доброчесністю. Таким чином, Україна отримує доступу до антикорупційних інструментів, ресурсів, технічного забезпечення та досвіду ВМО, яка нараховує 186 учасників організації.

Треба відмітити, що у контексті боротьби з корупцією, Державною митною службою України виокреслено ряд заходів, які мають сприяти цьому процесу, а зокрема: гідний рівень оплати праці митників; широке застосування елементів оперативно-розшукової діяльності; обмін інформацією між митними органами різних країн, особливо прикордонних; прозорість процесів, зокрема через використання натільних відеокамер працівниками митниць при виконанні митних формальностей; створення конкурентних засад для працівників при проходженні ними служби, зокрема через їх періодичну атестацію; дотримання ними доброчесності і перевірка їх по мірі необхідності на поліграфі; існування

ефективного і професійного кадрового резерву; створення особистих умов для праці, зокрема через надання певних соціальних гарантій і мотивування, як матеріальне, так і моральне.

Важливим етапом на шляху України до повноправного членства в ЄС, є трансформація вітчизняної митної системи до європейської практики., зокрема створення нового Митного кодексу на базі Митного кодексу ЄС. Це потребує врахування як української дійсності і захист вітчизняних суб'єктів бізнесу, так і зрозуміло, існуючих європейських процедур і цей процес не повинен шкодити повсякденній роботі української митниці. Новий Митний кодекс повинен враховувати інтереси як держави, так бізнесу, тому до його підготовки повинні широко залучатись представники бізнесу і громадських організацій, експерти і сприяти виконанню такого завдання митниці як полегшення митних формальностей, відповідно і скорочення витрат і часу бізнесу, збільшення товарообігу між країнами за рахунок інтенсифікації експортно-імпортних операцій.

Ефективним кроком у боротьбі з митними деліктами є подальше впровадження у митну практику митного пост – аудиту як найбільш дієвої форми митного контролю, причому бажано, щоб він був спрямований на «контроль за правильністю визначення бази оподаткування; контроль за правильністю класифікації товарів згідно з УКТЗЕД; контроль за визначенням країни походження товарів; контроль за наданням пільг в оподаткуванні, повнотою та своєчасністю сплати митних платежів; контроль за достовірністю декларування вагових, кількісних та якісних показників, технічних та фізико-хімічних характеристик товарів, що впливають на рівень оподаткування; контроль за дотриманням визначених МКУ вимог митних режимів; контроль за дотриманням суб'єктами ЗЕД положень законодавства з питань нетарифного регулювання» [11].

Митний пост - аудит органічно вписується у систему управління ризиками, а саме він здійснюється за її результатами щодо відбору тих чи інших митних оформлень товару. Хоча він і є інструментом митного контролю,

але наприклад, повідомлення-рішення не виписуються за його результатами і крім того, він не вважається документальною перевіркою. Але результати митного пост-аудиту, про які повідомляється суб'єкт бізнесу, враховуються системою управління ризиками для відбору платників податків для подальших перевірок.

Вдосконалення у сфері ІТ - рішень щодо внутрішніх митних процесів та відповідних послуг, які надаються митницею, дозволяють підвищити оперативність прийняття управлінських рішень, зменшення впливу людського фактора, оптимізувати процес взаємодії між суб'єктами бізнесу і Державною митною службою України. З цією метою, а також з метою створення модернізованої платформи для обробки окремих запитів та можливих апеляцій від користувачів NCTS та різних аналітичних систем, Держмитслужбою спільно з проектом EU4PFM створюється такий ІТ - інструмент як Help Desk.

В основі цифровізації митниці України, який полягає у створенні Національного плану (до 2026 року) як базисного документу щодо подальшого розвитку інформаційних систем у митній діяльності документ і включає у себе всі існуючі митні проекти, пов'язані з ІТ рішеннями, лежить Багаторічний стратегічний план електронної митниці ЄС (Multi-annual strategic plan for electronic customs, MASP-C). У кінцевому випадку всі ці дії будуть сприяти боротьбі з корупцією та шахрайством, тобто з митними деліктами у митній сфері.

При цьому «як основу ІТ - стратегії Держмитслужби визначено, зокрема,

- сервісно-орієнтовну архітектуру,
- централізоване впровадження ЄАІС,
- гармонізований інтерфейс із ЄС і Єдине вікно для міжнародної торгівлі»

[35].

Впровадження такої електронної митниці (Е-Митниці), яка існує в ЄС (Electronic customs initiative) як основа безпаперових процедур передбачає ряд етапів:

- «бізнес-аналіз, політика та правове оформлення;

- створення технічної специфікації системи;
- створення специфікацій для інтеграції з зовнішніми системами;
- розробка та впровадження системи» [35].

Велику увагу у цьому процесі приділено «запровадженню принципів кіберзахисту, особливо - запису та відстеженню історії запитів на внесення змін до даних, захисту від несанкціонованого доступу до інформації, неможливості зміни або втрати журналів роботи з даними, неможливості зміни інформації та документів, наданих користувачами з використанням кваліфікованого електронного підпису» [35].

Таким чином, велика увага, яка приділяється всім аспектам діяльності митних органів у контексті врахування позитивного зарубіжного досвіду і у зв'язку з вступом України У ЄС, сприяє подоланню такого ганебного явища у вітчизняній митній практиці як митні делікти.

ВИСНОВКИ ДО 3 РОЗДІЛУ

Організацію ефективної протидії митним деліктам за кордоном треба розглядати, враховуючи той факт, що наприклад у Європі країни існують у межах єдиного утворення, зокрема Європейського Союзу. Відповідно об'єктивно існує єдине гармонізоване митне законодавство для всіх країн, зокрема Митний кодекс ЄС, певні митні процедури і правила, яких необхідно дотримуватись і керуватись у своїй діяльності національним митними структурам. За основу підвищення ефективності митного контролю як основи боротьби з митними правопорушеннями, взято систему аналізу ризиків, яка органічно поєднана з високоорганізованими та сучасними ІТ – системами.

Важливими напрямками боротьби з митними деліктами є боротьба з корупцією на основі Національної стратегії доходів до 2030 року, Антикорупційної програми, необхідність наділення митних органів правоохоронними функціями, криміналізація контрабанди, застосування пост –

митного контролю як ефективного митного інструменту, стабільність та ясність митного законодавства, створення ІТ – системи, яка б була ефективним інструментом боротьби з митними правопорушеннями, адміністративне реформування митних органів; процеси гармонізації з європейськими стандартами, тобто інтеграція до митної системи Європейського Союзу, зокрема через застосування практик спрощення митних формальностей, які застосовуються у ЄС. Це сприяє покращенню взаємовідносин між учасниками митних відносин у країні, зокрема митною службою і суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

У результаті проведеного дослідження нами отримані наступні висновки і сформульовано ряд пропозицій:

1. Поняття делікту є широкоживаним в літературі, особливо правовій. Воно розглядається як вчинення правопорушення, тобто порушення діючого законодавства, внаслідок чого є факт нанесення втрат (навмисно чи ненавмисно) і внаслідок цих дій порушник може бути притягнутий до різного роду відповідальності. Як і кожна наука, а делікти розглядаються наукою, яка носить назву деліктологія, вона має суб'єкта – деліквента і потерпілу особу; об'єктом – вчинене правопорушення; предметом – дослідження правопорушення і відносин, які виникають у суспільстві внаслідок його вчинення. Основою для розуміння існуючих деліктів у різних сферах життя суспільства, прийнято вважати розуміння делікту у праві.

2. Митний делікт є різновидом більш широкого поняття делікт і серед вітчизняних вчених є консенсус щодо того, що він відповідає поняттю митне правопорушення, яке на практиці проявляється у формі порушень митних правил і контрабанді. У зв'язку з тим, що вся митна діяльність у країні регулюється такими нормативно – правовими актами як Податковий та Митний кодекси, то і визначення об'єкта, суб'єкта, предмета митних деліктів, необхідно виходити з їхніх норм.

Виходячи з цього, митний делікт можна охарактеризувати як відносини, які складаються між різними учасниками митних процесів у країні під час переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України. До суб'єктів митного делікту віднесемо юридичні, фізичні особи, суб'єкти бізнесу, а також посадові особи Державної митної служби як безпосередніх учасників митної діяльності. До об'єкта – всі відносини, а це можуть бути і суспільні, і фінансові, які виникають у процесі переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України.

3. У науковій літературі існує поняття «митна злочинність», «митна делікатність», «порушення митних правил», «порушення митного законодавства». Виходячи з особливостей митної діяльності в Україні, делікт у цій сфері, на практиці проявляється як порушення митних правил, які визначаються Митним кодексом України, зокрема ст.468 - 485 і контрабандою, яка визначається Податковим кодексом України, зокрема ст.201, 305 і які являють собою по суті набір певних обмежень та умов перетину митного кордону певними групами товарів та транспортними засобами.

Воно являє собою адміністративне правопорушення при порушенні встановленого митним та іншим законодавством України порядку перетину митного кордону товарами та транспортними засобами. За порушення митних правил існує адміністративна та кримінальна відповідальність, які є важливими інструментами митного адміністрування і перша з яких існує у вигляді штрафів, попередження та конфіскації. Крім, суспільного негативного значення порушення митних правил, ще й існує недонадходження митних платежів як основи для формування фінансових доходів держави внаслідок існування цього явища. На теоретичному рівні існують різноманітні види класифікацій порушення митних правил, основними з яких є класифікації за об'єктом посягання; за обсягом завданої шкоди; за ознакою об'єктивної сторони; за обсягом шкідливих наслідків вчиненого діяння і протиправного результату; за суб'єктами порушення; у залежності від терміну здійснення протиправного діяння.

4. Існування митних правопорушень об'єктивно присутнє у всіх світових країнах. Звичайно вони мають свої національні відмінності, які викликані традиціями народів. Звичками, ефективністю національних урядів і відповідно митних структур, але наприклад, у Європейському Союзі існує єдине гармонізоване митне законодавство, процедури і правила, яких необхідно дотримуватися всім урядам країн, які входять у це утворення. За основу ефективної системи боротьби з митними деліктами у ЄС, взято систему аналізу ризиками на основі ефективних комп'ютеризованих систем і яка є основою

митного контролю на засадах вибірконості і спрощення митних процедур суб'єктам бізнесу.

5. На практиці боротьба з митними деліктами полягає у використанні інструментарію митного контролю як найефективнішого способу попередження і зменшення кількості митних правопорушень. Він є одночасно і джерелом митних надходжень, які отримує бюджет внаслідок проведення митних перевірок, що в умовах війни і тотального дефіциту фінансових ресурсів є надзвичайно важливим. Його ефективність вимірюється за допомогою таких практичних показників як виявлені митні правопорушення; передані справ на розгляд до суду; кількість (вартість) накладених штрафів митницями.

6. В умовах діючого воєнного стану, загалом Державна митна служба України, виконує ефективно свої визначені функції і повноваження, але все ж таки, незважаючи на певні зрушення, не має достатнього матеріально-технічного забезпечення, зокрема сканерів (тільки 11 процентів вантажних пунктів пропуску морського сполучення їх мають, а аналогічні пункти пропуску залізничного сполучення їх взагалі не мають) і неповністю автоматизований митний контроль як основний інструмент боротьби з митними деліктами та митне оформлення товарів та транспортних засобів.

Основними проблемами у цьому контексті є відсутність перегляду норм оснащення технічними засобами митного контролю (13 років тому), недостатнє фінансування у 2021-2023 рр. облаштування найбільш важливих пунктів пропуску (тільки 3 зі 110 запланованих заходів було виконано), є цифри щодо того, що більше половини наявних технічних засобів вже вичерпали свій ресурс по своїй експлуатації і більше двадцяти п'яти процентів їх треба взагалі списати. І навіть якщо на пунктах пропуску є сканери, то дуже часто відсутні кваліфіковані кадри, які у повній мірі вміють ними користуватися: тільки 6,2 % загальної ваги імпортованих та 3,7 % загальної ваги експортованих товарів були оформлені на пунктах пропуску де були присутні сканери.

Присутні проблеми і у прийнятті ефективних управлінських рішень службовцями митниць: п'ять вагових комплексів не було введено в експлуатацію, а і сім вантажних систем п'ять років підряд функціонували у тестовому режимі.

7. Напрямами, які сприяють попередженню та протидії митним деліктам у контексті руху України до Європейського Союзу із врахуванням світового досвіду і виходячи з існуючих недоліків в організації діяльності Державної митної служби в умовах воєнного стану, є: існування у країні у сфері митної справи стабільного і більш якісного митного законодавства; ефективна співпраці Державної митної служби України з митними та правоохоронними органами інших країн, а також із суб'єктами бізнесу у контексті проведення профілактичних заходів, ще до появи митного делікту, наприклад їх опитування; функціонування сучасних інформаційних технологій і відповідне їх технічне забезпечення; покращення використання як існуючої матеріально-технічної бази, так і повного забезпечення нею митних органів; широке впровадження у митну практику системи управління та аналізу митних ризиків із використанням таких ефективних інструментів як індикатори ризику та профілі ризику; ефективне функціонування автоматизованих систем митного оформлення; підвищення якості митного контролю через застосування таких ефективних і прогресивних його форм як митний аудит та пост – аудит; подальший розвиток АЕО (автоматизований економічний оператор), зокрема АЕО-С (надання права на застосування спрощень) та АЕО-Б (підтвердження безпеки та надійності) як особливих статусів для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; функціонування згідно Конвенції про процедуру спільного транзиту та Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами; система управління гарантіями (GMS) в електронній формі; підвищення кваліфікації працівників Державної митної служби; покращення стану внутрішнього контролю у митних органах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

REFERENCES

1. Бондаренко Є.П, Угрин В.В., Кекіш І.П. Пріоритети забезпечення митної безпеки держави у період воєнного часу та післявоєнного відновлення України. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип.45. URL: <http://economyandsociaty.in.ua/index.php/journal/article/view/2000>
2. Бондаренко Є., Угрин В., Шевчук А. Ефективність роботи митних органів України в умовах воєнного стану. *Економічний аналіз*. 2022.Том.32.№3.С.171-182. URL: <http://dx.doi.org/10/35774/econa2022.03/171>
3. Булана О., Дяченко С. Санкції за порушення митних правил в державах – членах ЄС: порівняльний аналіз. ГО Український центр європейської політики. URL: <https://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/sankcziyi-zaporushennya-mytnyh-pravyl-v-derzhavah-chlenah-yes-1.pdf>
4. Бухарєва Ю.В. Сутність та особливості митних правил як об'єкту правоохоронного реагування. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2023. № 2 (29). С.245-256.
5. В Україні запроваджено кримінальну відповідальність за контрабанду усіх товарів. URL: <https://www.komersant.info/v-ukraini-zaprovadzhenokryminalnu-vidpovidalnist-za-kontrabandu-usikh-tovariv/>
6. Горобець Н. С., Полянська Є. А.. Митна злочинність: поняття та проблеми правового визначення в Україні. *Juris Europensis Scientia*. Випуск. 2020. С.79-83.
7. Держмитслужба впровадила нову версію автоматизованої системи аналізу ризиків, до якої додано елементи штучного інтелекту. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/derzhmitsluzhba-vprovadila-novu-versiiu-avtomatizovanoyi-sistemi-analizu-rizikiv-do-iakoyi-dodano-elementi-shtuchnogo-intelektu-1626>

8. Держмитслужба остаточно перейшла на нову систему управління гарантіями (GMS). URL:<https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/derzhmitsluzhba-ostatochno-pereishla-na-novu-sistemu-upravlinnia-garantiiami-gms-1447>
9. Держмитслужба реалізує черговий етап пілотного проєкту виконання митних формальностей підрозділом митних компетенцій. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/derzhmitsluzhba-realizuie-chergovii-etap-pilotnogo-proiektu-vikonannia-mitnikh-formalnostei-pidrozdilom-mitnikh-kompetentsii-1247>
10. Держмитслужба робить нові кроки в протидії корупції спільно зі Всесвітньою митною організацією. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/derzhmitsluzhba-robit-novi-kroki-v-protidiyi-koruptsiyi-spilno-zi-vsesvitnoiu-mitnoiu-organizatsiieiu-1616>
11. Держмитслужба розпочала пілотний проєкт щодо здійснення пост-митного контролю. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/derzhmitsluzhba-rozpochala-pilotnii-proiekt-shchodo-zdiisnennia-post-mitnogo-kontroliu-1457>
12. Директива (ЄС) 2017/1371 Європейського парламенту та Ради від 5 липня 2017 року про боротьбу з шахрайством, спрямованим проти фінансових інтересів Союзу кримінально – правовими засобами. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-17#Text
13. Дмитрів В.І. Вектори протидії митній злочинності в Україні й світі. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2018. № 1. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/63.pdf.
14. Додін Є.В. Організація заходів протидії митній злочинності та митної деліктності. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 1. С. 79–85.
15. Допілка В.О., Павловська І.Б. Теоретико - правові засади відповідальності за порушення митних правил. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021. Серія ПРАВО. Випуск 67. С.190-194.

- 16.Дорофеева Л.М. Адміністративно – правове регулювання організації та діяльності митних органів в контексті євроінтеграційного вибору України: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.07. Ужгород, 2019. 523 с.
- 17.Дьоміна С. Адміністративна деліктність в митній справі. URL: <http://radnuk.info/home/24279-2013-05-29-18-01-00>.
- 18.Дьяченко О.В, Вишинська Т.Л., Литвин С.М. Митний контроль як один із засобів виявлення правопорушень у сфері митного регулювання. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2016. № 2. Том 1. С. 218-227.
- 19.3 24 лютого 2022 року Держмитслужба передала на потреби оборонців конфіскованих товарів та транспортних засобів на 611,3 млн грн. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/z-24-liutogo-2022-roku-derzhmitsluzhba-peredala-na-potrebi-oborontsiv-konfiskovanikh-tovariv-ta-transportnikh-zasobiv-na-6113-mln-grn-1740>
- 20.3 початку серпня вже 5 компаній отримали статус авторизованого економічного оператора. URL: <https://customs.gov.ua/news/aeo-59/post/z-pochatku-serpnia-vzhe-5-kompanii-otrimali-status-avtorizovanogo-ekonomichnogo-operatora-1714>
- 21.За I півріччя 2024 року до державного бюджету надійшло 280,9 млрд грн митних платежів. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-i-pivrichchia-2024-roku-do-derzhavnogo-biudzhetu-nadiishlo-2809-mlrd-grn-mitnikh-platezhiv-1649>
- 22.Звіт про результати аудиту ефективності планування та результативності контролю за повнотою нарахування і своєчасністю надходжень податку на додану вартість по операціях з постачання на митній території України та ввезення на митну територію України лікарських засобів і медичних виробів. Затверджено рішенням Рахункової палати від 19.12.2023 № 30-2. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2023/30-2_2023/Zvit_30-2_2023.pdf
- 23.Звягінцев С. Україна буде готова повноцінно стати частиною європейської митної інфраструктури до моменту реалізації митної

- реформи у ЄС. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/ukrayina-bude-gotova-povnotsinno-stati-chastinoiu-ievropeiskoyi-mitnoyi-infrastrukturi-do-momentu-realizatsiyi-mitnoyi-reformi-u-ies-sergii-zviagintsev-1638>
- 24.Імпорт легкових авто в Україну у I кварталі 2023-2024 рр. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/top-10-krayin-z-iaakikh-naibilshe-importovali-v-ukrayinu-legkovikh-avtomobiliv-1618>
- 25.Карпенко Г. Л., Коваль Н. О., Панфілова О. Є. Митне право ЄС: навчально-методичний посібник; освітні програми підготовки бакалаврів в НУ «ОЮА», галузі знань – 08«Право», 29 «Міжнародні відносини», спеціальності 081 «Право», 293 «Міжнародне право». Одеса: Фенікс, 2020. 118 с.
- 26.Кознова О. Митні перевірки повертаються: ухвалено Закон. URL: https://biz.ligazakon.net/news/226443_mitn-perevrki-povertayutsya-ukhvaleno-zakon
- 27.Кравець М.О. Класифікація порушень митних правил за новим митним законодавством України: URL: www.lex-line.com.ua/?language=ru&go=full_article&id=1316
28. Крисоватий А.І. Воєнні реалії фіскального простору публічних фінансів України. *Світ фінансів*. 2023. Випуск 1 (74). С. 8-30. DOI:10.35774/SF2023.01.008
29. Лащук Є. Закон про перезавантаження митниці прийнято. Що робити далі? URL:<https://mind.ua/openmind/20279021-zakon-pro-perezavantazhennya-mitnici-prijnyato-shcho-robiti-dali>
- 30.Ліпинський В.В. Шляхи тлумачення законодавчих положень про адміністративні штрафи за порушення митних правил для їх приведення у відповідність до верховенства права. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. Розділ 7. Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. С.168-174.

31. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/page17>.
32. Митниця упоралася з викликами воєнного стану, але її технічне забезпечення потребує радикального оновлення. URL: <https://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=2146>
33. Митні пільги: вже 46 компаній отримали статус авторизованого економічного оператора. URL: https://biz.ligazakon.net/news/228884_mitn-plgi-vzhe46-kompany-otrimalistatus-avtorizovanogo-ekonomchnogo-operatora
34. Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 23.05.2000 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_926#Text.
35. Мінфін схвалив Довгостроковий національний стратегічний план цифрового розвитку, цифрової трансформації та цифровізації Держмитслужби. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_skhvaliv_strategichnii_plan_tsifrovizatsii_derzhmitsluzhbi-4448
36. Мухін Д. За рік після скасування пільг від розмитнення автівок до бюджету надійшло 35 млрд грн. URL: <http://thepage.ua/ua/news/za-rik-vid-rozmitnennya-avtivok-do-byudzhetu-nadiyshlo-35-mlrd-grn>
37. На шляху до ЄС: відбулася перша робоча зустріч щодо розроблення нового Митного кодексу України на основі Митного кодексу ЄС. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/na-shliakhu-do-ies-vidbulasia-persha-robocha-zustrich-shchodo-rozroblennia-novogo-mitnogo-kodeksu-ukrayini-na-osnovi-mitnogo-kodeksu-ies-1505>
38. Нову автоматизовану систему митного оформлення впроваджено у всіх автомобільних пунктах пропуску на державному кордоні URL: <https://customs.gov.ua/news/it-transformatsiia-62/post/novu-avtomatizovanu-sistemu-mitnogo-oformlennia-vprovadzheno-u-vsikh-avtomobilnikh-punktakh-propusku-na-derzhavnomu-kordoni-1716>

- 39.Обсяг пільг у I півріччі 2024 року збільшився на 20,6 млрд грн.. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/obsiag-pilg-u-i-pivrichchi-2024-roku-zbilshivsia-na-206-mlrd-grn-1679>
- 40.Офіційний веб - сайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua>
- 41.Офіційний веб – сайт Державної податкової служби України URL:<http://www.sta.gov.ua>
- 42.Офіційний веб – сайт Державної служби статистики України.URL: <http://ukrstat.gov.ua/>
- 43.Питання доброчесності на порядку денному профільного Підкомітету ВМО: Держмитслужба представила ініціативи у сфері антикорупційної політики. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/pitannia-dobrochesnosti-na-poriadku-dennomu-profilnogo-pidkomitetu-vmo-derzhmitsluzhba-predstavila-initsiativi-u-sferi-antikoruptsiinoyi-politiki-1501>
- 44.Підсумки «митного безвізу» у II кварталі 2024: попри перехід на NCTS Фаза 5, кількість оформлених декларацій зросла у порівнянні з попереднім рекордним кварталом. URL: <https://customs.gov.ua/news/ncts-26/post/pidsumki-mitnogo-bezvizu-u-ii-kvartali-2024-popri-perekhid-na-ncts-faza-5-kilkist-oformlenikh-deklaratsii-zroslo-u-porivnianni-z-poperednim-rekordnim-kvartalom-1663>
- 45.Про внесення змін до Митного кодексу України та інших законів України щодо особливостей здійснення митного контролю та митного оформлення окремих категорій товарів. Закон від 20.03.2024 №3613-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-20#Text>
- 46.Суттєвий крок митниці у напрямку ЄС: перехід на нову автоматизовану систему дозволить скоротити час оформлення транспортних засобів до 35%. URL: <https://customs.gov.ua/news/it-transformatsiia-62/post/suttievii-krok-mitnitsi-u-napriamku-ies-perekhid-na-novu-avtomatizovanu-sistemu-dozvolit-skorotiti-chas-oformlennia-transportnikh-zasobiv-do-35-1697>

- 47.Сучасні виклики забезпечення митної безпеки в Україні: монографія /за заг. наук. ред. А.І. Крисоватого. Тернопіль: Університетська думка, 2020.414 с.
- 48.Топ-10 країн, з яких найбільше імпортували в Україну легкових автомобілів. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/top-10-krayin-z-iakikh-naibilshe-importovali-v-ukrayinu-legkovikh-avtomobiliv-1618>
- 49.У всіх пунктах пропуску на кордоні України запрацювала автоматизована система митного оформлення.
[URL:https://www.blackseanews.net/read/220934](https://www.blackseanews.net/read/220934)
- 50.Фрадинський О. А. Митні делікти у сфері міжнародних поштових та експрес-відправлень: сутність, формування і класифікація. *Митна безпека: науковий журнал*. 2020. Випуск 4. С.141-151.
- 51.Чотири роки роботи програми АЕО в Україні: пропри війну бізнес продовжує демонструвати європейські темпи доручення. URL: <https://customs.gov.ua/news/aeo-59/post/4-roki-roboti-programi-aeo-v-ukrayini-propri-viinu-biznes-prodovzhuie-demonstruvati-ievropeiski-tempi-doluchennia-16>
- 52.Шавров І.Відповідальність у митному законодавстві Європейських країн. URL:<http://blog.liga.net/user/ishavrov/article/33384>
- 53.Як працює система аналізу ризиків у ЄС: латвійський досвід. URL:<https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/iak-pratsiuie-sistema-analizu-rizikiv-u-ies-latviiskii-dosvid-1605>

